

ג. דינן של התבניות

התבנית עצמה בוודאי נאסרה בגלל הדם שנטף עליה. ולא דמי לשיפוד שיש מתירים אותו (שו"ע סי' ע"ו סעי' ד); שכן שיפוד הותר משום שכל זמן שהוא אצל האש, אמרינן דכבולעו כך פולטו. אך כאן התבנית אינה פולטת כלל.

וצ"ע אם איסורה הוא כדין דבר יבש או דבר לח, ונפק"מ אם צריכה הגעלה או ליבון. ומסתבר שהדם דבר לח הוא. ואע"ג דמתייבש מהר, מכיון שכל זמן הצליה ממשיך הדם לזוב, ובכל רגע נוסף דם לח – מיקרי הכל דבר לח. ובפרט כשכאן היה נייר עיתון חוצץ בין הדם והתבנית, ורק לחלוחית של הדם נגעה בתבנית – מקרי לח ולא יבש, וסגי בהגעלה או בליבון קל, ולא בעי ליבון חמור.

ד. תבנית שנתערבה

והנה התבנית הנאסרת התערבה בתבניות אחרות, ודינה כדין יבש ביבש מין במינו, שבטל ברוב (שו"ע יו"ד סי' ק"ט סעי' א'). ואע"פ שכלי הוא דבר חשוב או דבר שבמנין – הרי הוא בטל

ברוב, משום שאין איסורו מחמת עצמו, וכמש"כ הפמ"ג (מש"ז סי' ק"ב ס"ק ח'). אך יש לאסור הכל מדין "דבר שיש לו מתירין". ואע"פ שבשו"ע (סי' ק"ב סעי' ג) נפסק שכלי בטל ברוב ולא הוי דבר שיש לו מתירין, משום שיש הוצאות להגעילו – הרי בנד"ד אין הוצאות גדולות. וליבון קל הוא טירחה קלה, כי בסד"הכל יש כאן שש תבניות. ולדעת הפוסקים האחרונים יש להחמיר להשהות את הכלים מעת לעת (ש"ך ס"ק ח') או להכשיר אותם (ט"ז ס"ק ח'). ונראה לי להעדיף הכשרה של הכלים, כי ע"י זה שיעשו מעשה גדול, יזכרו ויזהרו שלא לעשות כן להבא. וכן משום שייתכן שלכתחילה אסור לקחת בשר שלא הוכשר ולאפות בתנור, משום חשש זיעה (א"כ הוא תנור גדול או פתוח).

וכמו כן לגבי התנור, אין להשתמש בו לאחר צליית הכבד במשך זמן של מעת לעת, ובנוסף לכך יש ללבן אותו ליבון קל.

תשובה

יש להכשיר את התנור ואת כל התבניות שנתערבו, אך די בליבון קל.

סימן יב

מלח שנמצאו בו תולעים

השבועות ולשבת, ואח"כ מצאה 4-5 תולעים בכלי המלח שבו השתמשה. מה דינם של כל התבשילים שבישלה?

א. האם מחזיקים איסור ממקום למקום?

נאמר בשו"ע (או"ח סי' תס"ז סעי' י"א):
אם נמצאת חיטה בקועה בעיסה או במצה אפ"ה – יסיר ממנה כדי נטילת מקום, והשאר מותר. ויש מי שאוסר כל העיסה או אותה מצה...

ראשי פרקים

- שאלה
- א. האם מחזיקים איסור ממקום למקום?
- ב. האם תולעים אלו נחשבות ל"פירשו"?
- ג. האם התולעים נימוחו ע"י הבישול?
- תשובה

שאלה*

בעלת בית הכינה את כל תבשיליה לחג

* ערב שבועות תשמ"ח. תשובה זו נדפסה בחוברת "אמונת עתיך" (גליון 10 עמ' 19 – 14), ונדפסה כאן מחדש לאחר תיקונים והוספות.

למקום. ואם היו כנים דברינו, היה אפשר להקל בנד"ד, משום שהמלח אינו מוחזק בתולעים בדרך כלל, וזו תופעה נדירה.

מיהו הפוסקים חילקו באופן אחר: עיין פת"ש (י"ד סי' פ"ד ס"ק ז') שכתב בשם החוות יאיר (סי' ק"ט) שיש לחלק בין חיטה, שנפלה מבחוץ, לבין תולעים, שנוצרו מבפנים. ובתולעים לא שייך לומר "כאן נמצאו כאן היו". ולדבריו גם בנד"ד, שהתולעים נמצאו במלח, יש לומר שלא אמרינן "כאן נמצאו כאן היו", ויש לחוש שמא התולעים נפלו גם לתוך התבשיל.

מיהו יש לומר, שמכיון שדבר נדיר הוא שתולעים נוצרות במלח, מסתבר לומר שלא נוצרו מן המלח, אלא היו בכלי; והדבר דומה יותר לחיטה שנפלה לתבשיל. אלא שמקרה זה אינו דומה לגמרי לחיטה שנפלה מבחוץ. שכן גם אם נאמר שהתולעים היו בכלי המלא במלח, בכל זאת היו בפנים ולא נפלו מבחוץ. וצ"ע.

עכ"פ נראה שלפחות ספק יש כאן, וחזי לאצטרופי. בפרט שגם דעת הט"ז לא נדחתה לגמרי, למרות שרוב הפוסקים חלקו עליו. ואכן הפרי תואר (ס"ק כ"א) נקט להלכה כדברי הט"ז, וכן הדרכ"ת (ס"ק קל"ה) הביא כמה אחרונים שפסקו כדעת הט"ז. והביא את דברי החתם סופר (בהגהותיו ליו"ד, מהזורא בתרא) שצירף את דעתו כסניף לקולא.

אלא שעדיין יש לומר שמה שאין מחזיקין איסור ממקום למקום הוא רק במקרה שנמצא גרגר חיטה במצה או בתבשיל, שאז אין אנו מחזיקים את כל העיסה ואת כל הקדרה בחמץ, כי אין מחזיקין ממקום למקום ו"כאן נמצא כאן היה". אך אם החיטה נמצאה בעיסה או בקדרה, יש לחוש שמא התבשיל או המצה נלקחו מהעיסה והקדרה לאחר שכבר נתחמצו, אא"כ יש לתלות שהגרגר נפל למצה או לתבשיל לאחר זמן. ובנד"ד התולעים נמצאו במלח, א"כ יש לחוש שמא כל התבשיל מכיל תולעים.

אולם יש להניח שהתולעים אינן נמצאות במלח עצמו, כי בדרך הטבע מלח אינו מתלע,

וכתב הרמ"א (הג"ה שם):

וכן נוהגין תוך הפסח לאסור אותה מצה שנמצא בה החיטה, ומתירים את האחרות... ואמרינן "כאן נמצאת כאן היתה". ואם נמצאת בעיסה, אסורין כל העיסה.

ועיין מג"א (ס"ק ט"ז) שכתב, שאף שאין מחזיקין ממקום למקום – מחזיקים איסור מזמן לזמן. וכתב שלכן מי שהיתה בידו עיסה, וחתך ממנה כמה חתיכות, ובמצה אחת נמצאה חיטה – כל המצות מאותה עיסה אסורות, דאמרינן שמא היתה באותה עיסה קודם שחתכה לחתיכות. (עיין שעה"צ ס"ק פ"ח ודו"ק. מיהו בחיטה שנמצאה בעיסה כל אותה עיסה אסורה; מה שאין כן כאן, אף אם נאמר שהתולעים היו בכל המלח, לא נאסר כל המלח, אלא רק התולעים; ואם יכולנו לבדוק את המלח, לא היה המלח הבדוק נאסר. וצ"ע.) והב"ח (ד"ה ומ"ש ולא נהירא, מובא במשנ"ב ס"ק מ"ט) חולק על המג"א, ומתיר משום ספק ספיקא: ספק שמא עתה נפלה. ואת"ל נפלה מקודם – שמא לא נתחמצה.

אך בנד"ד לא שייך לומר ספק ספיקא כזה, שהרי אם היו תולעים במלח הן אסורות בוודאות. וא"כ לכאורה יש לאסור את התבשיל מחמת שמוחזק בתולעים. מיהו אין כאן ודאות גמורה אלא רק ספק.

ועי' ט"ז (י"ד סי' פ"ד ס"ק י"ז):

מעשה בחזק השבעות שנעשו הנשים כמעט של כל העיר לחמים... עם ראזינק"ש (צימוקים). ואשה אחת בדקה רוזיני"י שלה, תמצאו בה מילב"ן (תולעים). וכולן קנו ממקום אחד...

והט"ז התיר את הלחמים של יתר בני העיר מכוח ספק ספיקא: ספק אם היו תולעים גם בלחמים האחרים; ואת"ל היו – ספק אם נימוחו באפיה ונתבטלו.

והש"ך (נקה"כ שם) חלק עליו משום שאין כאן ספק שקול, כי צימוקים הם דבר שדרכו להתלע, ואינו ספק. ויש לומר בדעתו שהכלל "כאן נמצא כאן היה" ו"אין מחזיקין איסור ממקום למקום" הוא רק בדבר לא מצוי, כמו גרגיר חיטה בפסח; אך בדבר המצוי – חוששין ומחזיקין ממקום

אכן היו על דפנות הכלי, יש לומר שלא נפלו לתוך המלח בזמן שנטלו ממנו לתבשיל. על כך העירני הרב יגאל הדאיה שליט"א (בתגובה שכתב בחוברת "אמונת עתיד" גליון 14 עמ' 34), וכתב שבתחילת הבישול פרשו התולעים מהמלח לתבשיל. ולענ"ד יש להניח שעם תחילת הבישול הן מתו, ולא הספיקו לפרוש מהמלח בעודן חיות, אלא לאחר מיתה. ומספק יש להחזיק שאכן כך היה שהם נשארו במקומן במלח עד מותן ורק אז פרשו ממנו. מיהו יש עדיין מקום להסתפק, ועל כן יש לצרף ספק נוסף.

ג. האם התולעים נימוחו ע"י הבישול?

הט"ז, במעשה דחג השבועות (שהובא לעיל אות א'), צירף עוד סניף להקל, שמא התולעים נימוחו באפיה. וחלקו עליו הפר"ח (ס"ק ל"ג) והש"ך (נקה"כ שם).

ועיין בינת אדם (כלל ל"ח ס"ק נ"ב) שכתב שייטכן שהתולעים נשרפות באש שבתנור, אך כשהן בתוך הלחם – לא. ובתבשיל יש לומר שק"ו הוא שאינן נשרפות. ועינינו הרואות שמוצאים תולעים גם בתבשיל שנתבשל. (וראה בחוברת "אמונת עתיד" גליון 11 עמ' 46, גליון 12 עמ' 34, שם מובאות תוצאות של ניסויים שנעשו במעבדה כדי לבדוק את התופעה הזאת).

מיהו יתכן שיש תולעים הנימוחות בתבשיל. ועיין דרכ"ת (ס"ק קל"א) שהביא מחלוקת פוסקים אם אפשר לצרף את הספק שמא נימוחו כסניף לספקות אחרים.

תשובה

נראה לענ"ד שהסברה הראשונה היא העיקר, שמכיון שמלח אינו מוחזק בדרך כלל בתולעים, כנראה התולעים באו מהכלי; וא"כ אפשר לומר שכשלקחו מלח לא נטלו בהכרח גם תולעים, ו"כאן נמצאו כאן היר", ו"אין מחזיקין ממקום למקום". וכסניף נוסף יש להביא את הספק השני

והחשש הוא רק שהתולעים היו בכלי. וא"כ אין הכרח שבעלת הבית לקחה עמה תולעים, וייטכן שהמלח שנטלה היה ללא תולעים; ואין מחזיקין תולעים מהכלי למלח, אעפ"י שהמלח נמצא בתוך הכלי. אמנם מצאנו שחששו בחמץ, שאם נמצאה חיטה במים שמלגו בהם את העופות כל העופות אסורים (שו"ע או"ח סי' תס"ז סעי' י"ב). אך שם החיטה נתנה טעם בכל המים, מה שאין כן כאן, שאין הכרח לומר שהיו תולעים במלח עצמו.

ב. האם תולעים אלו נחשבות ל"פירשו"?

הנה תולעים הנמצאות בתוך כלי נחשבות לתולעים שלא פירשו, ומותרות (שו"ע יו"ד סי' פ"ד סעי' א'). וצ"ע אם לקיחת המלח מתוך הכלי בכפית או ביד ושפיתו לתוך התבשיל נחשבת לפרישה. ועי' ש"ך (ס"ק ד') שכתב שגם מכלי לכלי נחשב שעדיין לא פירש אבל מבור לכלי נחשב פירש. וצ"ע מה דין לקיחת המלח מהכלי לכפית. ומסתבר שהעברה מהכלי לכפית דומה להעברה מכלי לכלי; אך בהעברה מהכלי ליד, צ"ע.

ועוד צ"ע אם דין זה נאמר גם במלח. דבשלמא מים, היינו רבתייהו. שכיון דדרך מים לכונסם בכלים, א"כ כל מה שבתוך הכלי היינו רבתייהו. אך מלח, שאפשר להחזיקו גם על האדמה ללא כלי, יתכן שבכלי לאו היינו רבתייהו.

ועיין ערוה"ש (סי' פ"ד סעי' מ"ג) שהכריע כדעת המחמירים בקמח, שאמרו שבדופן הכלי מבפנים לא אמרינן דהיינו רבתייהו.

אלא שלפי מה שהנחנו (לעיל אות א'), שהתולעים לא היו במלח עצמו אלא בדפנות הכלי, יש לחוש לחומרא לכך שהתולעים פרשו לדפנות הכלי ונאסרו משום שפרשו. והנחה זו הפוכה ממה שכתבנו כאן להקל שמא התולעים לא פרשו לדפני הכלי ואינן אסורות, כלומר שהמלח הוא מקום רבתייהו.

ויש לומר שאכן כל טעם עומד בפני עצמו. ומה נפשוך: אם התולעים נוצרו במלח עצמו, יש לומר שלא פרשו לדפני הכלי. ואם התולעים

ולכן יבדקו את התבשיל עד כמה שידם מגעת, אם יש בו תולעים. ואם אין – כנראה שלא היו או שנימוחו. ובגלל הפסד וצורך שמחת יו"ט נראה שיש להקל. וה' יצילנו משגיאות.

שעורנו, שמא מצב זה לא נחשב ל"פירש". וגם הסניף השלישי, שמא נימוח, אע"פ שהוא קלוש, אך על בסיס הסברה הראשונה ניתן להוסיף גם אותו.

סימן יג

בליעת טעם חלבי בכיור בשרי

ודינו ככל עירוי. ואף שהביצה קיבלה טעם מהמרגרינה החלבית, בוודאי טעם זה בטל בשישים. שהרי המרגרינה החלבית עצמה היא רק תערובת של מרגרינה וחלב. ואפילו אם החלב הנמצא שם הוא יותר מאשר אחד בשישים, הרי בביצה נכנס רק טעם מתערובת זו, ויחד עם הביצה בוודאי הוא בטל בשישים. וא"כ הגוש הוא לא חלבי, והשומן הנוזל ממנו אוסר רק כדי קליפה.

ב. האם הבליעה מתפשטת בכל הכיור

אלא שצ"ע לפי זה, מהו דינו של הכיור? אם נאמר שהשומן מפעפע בכולו, ודאי שהוא בטל בשישים, והכיור אינו צריך הכשרה; אך אם השומן אינו מפעפע בכולו, יוצא שרק מקום הנגיעה נאסר, ואז אותו מקום צריך הכשרה.

אמנם בשו"ע (יו"ד סי' ק"ה סעי' ו') מבואר להדיא, שאם נפל מאכל חם על דבר קר, לא שייך בו פעפוע בכולו, והוא אוסר רק כדי קליפה. ובפרט לפי מה שכתב המג"א (או"ח סי' תנ"א ס"ק ל"ז ד"ה כתוב בתשובת), ששמן הבלוע בכלי אינו מפעפע בכולו. אמנם הדגמ"ר (שם) העיר מהש"ך (יו"ד סי' ק"ה ס"ק כ"ג) שחולק וסובר שמפעפע בכולו, אך המשנ"ב (סי' תנ"א, שעה"צ ס"ק קל"ו) כתב שגם הפר"ח (שם), החוק"יעקב (ס"ק נ"ד) והפמ"ג

ראשי פרקים

שאלה

- א. עירוי כלי ראשון
 - ב. האם הבליעה מתפשטת בכל הכיור
 - ג. הכשרת כלי חרטינה
 - ד. סיבות נוספות להקל
 - ה. הכשרה ע"י עירוי שלוש פעמים
- תשובה
מסקנות

שאלה *

ביצה שטוגנה במרגרינה חלבית נשפכה בטעות מן המחבת לתוך כיור בשרי. מה דינו של הכיור? האם הוא טעון הכשרה? וא"כ, כיצד ניתן להכשיר אותו?

א. עירוי כלי ראשון

קיי"ל דעירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה (שו"ע או"ח סי' שי"ח סעי' י' ומשנ"ב ס"ק ע"ד; יו"ד סי' צ"ב סעי' ז' בהג"ה). אמנם בגוש יש לחוש לשיטת המהרש"ל (יש"ש חולין פ"ז סי' מ"ד), הסובר שדינו ככלי ראשון (עיי' ש"ך סי' ק"ה ס"ק ח', ט"ז סי' צ"ד ס"ק י"ד). אך בנד"ד הביצה עצמה אינה חלבית, וא"כ הגוש אינו חלבי, ורק השומן הנוזלי הוא חלבי,

* כסלו תשכ"ה.